

заманның ыңғайына қарай орнымен пайдалана білмек керек дейді [8, 124 б.].

Тарихи принцип тәрбиелік тағылым Абай творчествосының сол дәуірдегі қоғамдық өмірден тамырластығын танып-білудің бірден-бір қажетті шарты екенін мойындай отырып, ақын шығармаларын бүгінгі оқырмандар әсересе, жасөспірімдер қалайда өздерінің өмірге көзқарасы, арман-мұраттарын жалғастыра, жанастыра қабылдайтынын жоққа шығара алмаймыз. Абай творчествосының өз заманымен, сол кездегі қоғамдық өмірімен байланысын, сол кезде қандай зор танымдық, тәрбиелік міндет атқарғанын, сөз өнерінде не жаңалық әкелгенін толық түсінсек, сонда ғана біз оның кейінігі кезендерде, қазіргі заманда қоғамдық ой-сананың, мәдениеттің, оқудың өркендеуіне қандай ықпал жасап келе жатқанын толық аңғара аламыз. Сондай-ақ, ақын мұрасының өміршендігін, заман озған сайын маңызы, өсері қаншалықты күшейе түскенін зер салып байыптасақ, оның өз заманының озық тілек-мақсаттарына сәйкес тарихи өмірдің өзі туғызған бастапқы сипат-қасиеттерін айқынырақ тани аламыз. Оның неғбасты бірқырыоқу-тәрбиелік маңызында [9, 68 б.].

Қорыта келгенде айтарымыз: біз зерттеу нысанасы еткен Абайдың шығармашылығы еркін ақыл – ой мен қажырлы еңбекті тоғыстырған көркемдік кестесі келісті, өзгеше әлем. Өйткені, қалам тартқан қай тақырыбын да сана сүзгісінен өткізіп, өрелі ой айтудың құралына айналдыратын ақынның арман аңсары да асқаралы деудің өзі асыра сілтеу емес. Әрине, біз ақынның суреткерлік қыры жөнінде бірде жалпы шолу, бірде нақтылы талдаулар арқылы зерттеу мақсатына сәйкес ой-тұжырымдар түйіндедік. Ал, әрбір мәселені тереңдей қарастырып, әр түрлі ғалымдар пікірлерін салыстыра қарастырғанда, айтылар ойларға негіз боларлық жайлар да жеткілікті деуімізге әбден болады. Ол алдағы күндері болатын іргелі зерттеулердің еншісі деп тұжырымдаймыз.

Аяқтай келе, «Абай творчествосын өз дәуірінің шеңберінде ғана қалатын, осы мағынада біз үшін тек тарихи маңызы бар, өткінші құбылыс деп санауға болмайды, ол – заман ауысып, уақыт озған сайын қоғамдық ой-санаға ықпал-әсері арта түсіп, өркендеп, дамып отыратын асыл мұра» – деген Зәки Ахметовтың сөзін құптайтынымызды білдіргіміз келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдрахманов С. Пушкинтану парақтары. – Астана: Елорда, 2006. – 208 б.
2. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздігіміздің бес жылы. – Алматы, 1996. – 640 б.
3. Қазақша Уикипедияның мағлұматы. Абай Құнанбайұлы.
4. Нұрғали Р. Әдебиет теориясы.-Астана, 2003.-344б
5. Ахметов З. Поэзия шыңы – даналық. – Астана, 2002. – 408 б.
6. Дала даналары. /Құраст.: Әбен Е., Дүйсенбайұлы Е., Тасмағамбетова И. – Алматы, 2001. – 640 б.
7. Абай. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Т. 1. – Алматы, 2002. – 296 б.
8. Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. Т. 20. – Алматы, 1985. – 496 б.
9. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы, 1997. – 288 б.

ВКЛАД ПАНКРАТОВОЙ А.М. В ИСТОРИЧЕСКУЮ НАУКУ КАЗАХСТАНА.

Султанхамитова Жазира, студентка 4 курса специальности «История»

Научный руководитель: **Тасқужина А. Б.**, к.и.н., ассоциированный профессор.
Костанайский государственный педагогический университет им. У. Султангазина,
г. Костанай.

Актуальность данной темы обозначена преемственностью поколений ученых-историков, казахстанских в том числе. В 30-е гг. XX столетия казахстанская историческая наука столкнулась с нехваткой высококвалифицированных кадров. Виной этому послужили репрессии в отношении таких советских историков, как П.Г. Галузо, С. Асфендияров, Т.

Рыскулов, Тогжанов, и др. возникла острая необходимость в подготовке нового поколения высококвалифицированных кадров.

А.М. Панкратова как одна из тех, кто стоял во главе первого поколения советских историков, активно помогала формированию кадров историков в национальных республиках и регионах СССР. Благодаря совместным усилиям Панкратовой А.М. и историков М.П. Вяткина, Н.М. Дружинина в историческую науку вошли имена молодых казахских историков: А.Н. Нусупбекова, С.Б. Бейсембаева, Б.С. Сулейменова, Е. Бекмаханова, А.Б. Турсынбаева, Н.К. Кийкбаева, Г.Ф. Дахшлейгера, Т.Е. Елеуова и др., которые, в свою очередь, воспитали следующее поколение историков.

Эта преемственность поколений историков Казахстана сохранилась и развивается и в наши дни.

Личность Панкратовой А.М., ее вклад в историческую науку изучали такие ученые – историки Беленкин Б., Бадя Л.В., Вяткин М.П. Воспоминания о Панкратовой были найдены в работе Дружинина Н.М. «Избранные труды. Воспоминания, мысли, опыт историка». Вклад Панкратовой А.М. в историческую науку Казахстана рассмотрен такими исследователями, как Нурпеис К., Еримбетова К.

Большая часть работ, посвященных деятельности Панкратовой, представлена в виде научных публикаций и статей в периодической печати, а также архивными материалами с интернет ресурсов, опубликованными Беленкиным Б.

Академик Анна Михайловна Панкратова – выдающийся советский историк, партийный и общественно-политический деятель. Родилась в семье обычного рабочего в 1897 г. Анна была старшей из четверых детей. Маленькая Анна успешно окончила народную школу, однако возможности продолжить обучение у семьи не было. Тогда на помощь пришла одна из учительниц Анны. Она помогла Анне поступить в гимназию, где благодаря хорошей успеваемости та стала получать стипендию имени Л.Н. Толстого. В 1914 г. Панкратова оканчивает гимназию и поступает на историко-филологический факультет Высших женских курсов. Со временем курсы были слиты с Одесским университетом, и Панкратова в возрасте 20-ти лет окончила уже университет.

В феврале 1919 г. Панкратова А.М. вступает в ряды коммунистической партии, работе в которой посвятит всю свою жизнь. Уже через год, весной, она была избрана членом Одесского губернского комитета партии. Через несколько месяцев ее направляют в Харьков для работы в качестве заместителя заведующей женотделом ЦК КП(б)У.

В мае 1922 г. Екатеринбургский губернский комитет большевиков рекомендует Панкратову для работы в Агитпроп ЦК РКП(б). Осенью того же года ЦК РКП(б) командировывает ее в Институт красной профессуры [1]. Свою учебу в ИКП Панкратова воспринимала как большевистское задание. Панкратова стремилась стать не просто ученым, а бойцом исторического фронта, не предполагая, какие ограничения будут наложены на ее исследователя приоритетностью партийности в науке.

Партия в жизни Панкратовой А.М. занимала значимое место, что повлияло и на ее семейную жизнь. В 1927 г. Анна Михайловна рассталась с мужем – троцкистом, и одна воспитывала их дочь.

В годы Великой Отечественной войны вместе с группой других специалистов Института истории АН СССР была эвакуирована в г. Алма-Аты. Вклад Панкратовой А.М. в историческую науку Казахстана не оценим. Этот вклад, заключается в подготовке для Казахстана историков высшей квалификации; в организации исследовательской работы крупных и актуальных проблем истории Казахстана. На базе проведенных исследований созданы два обобщающих труда - «Истории Казахской ССР с древнейших времен до наших дней» 1943 года под редакцией А.М.Панкратовой и М. Абдыкалыкова и 1949 г. под редакцией А.М.Панкратовой и И. Омарова (в двух томах)[2].

Она являлась непосредственным автором XX главы первого (1943 г.) издания и XVIII главы второго издания (1949 г.).

Ценность данной работы для казахстанской науки заключается, в первую очередь в

том, что это – первое обобщенное издание по истории Казахстана с древнейших времен до 1940-х гг. Труд определил дальнейшее, более углубленное, изучение наиболее актуальных проблем Отечественной истории.

Особенностью первого издания (1943 г.) является его объективность. Здесь освещены такие важные вопросы, как возникновение и развитие государственности у казахов, начиная с возникновения племенных объединений на территории республики до образования самого Казахского ханства, образование казахской народности, борьбы казахского народа против джунгарского завоевания, а также и против подданства Российской империи, национально-освободительного движения казахов против колониальной политики царизма. В работах впервые были обобщены исследования о культуре казахов (авторы разделов: М.О. Ауэзов, С.М. Муканов, Г.М. Мусрепов, А.Х. Маргулан, Б. Кенжебаев, Е.С. Исмаилов и другими выдающимися деятелями Казахстана).

Этот труд был высоко оценен историками и даже был выдвинут на соискание сталинской премии. Е.Бекмаханов даже защитил диссертацию на эту тему. Но оказалось, что все сложилось не так удачно. В силу политических обстоятельств, вызванных репрессиями 1930-х гг, как первое, так и второе (1943 и 1949 гг.) попали под идеологическую чистку.

Особо жестокой критике подвергся раздел, написанный Е. Бекмахановым, о национально-освободительном движении казахского народа под предводительством Кенесары. Писавший рецензию на работу ученых, А.Н. Яковлев сомневался в необходимости освещения данного события и обвинил авторов труда в отсутствии благожелательности к русскому народу. А.М. Панкратова обратилась в Агитпроп ЦК ВКП(б) с просьбой повторного рецензирования, на что Александров ответил отказом. Он утверждал, что этот труд антирусский и в нем не учитывается, что Казахстан стоял вне истории и только Россия поставила его в ряд исторических народов [3]. Против Бекмаханова с критикой выступила и Айдарова Х., считавшая, что он приводит ошибочные суждения о восстании и что он находится под влиянием буржуазного течения «тутасагым».

Началась борьба двух исторических направлений, между советскими историками-интернационалистами классового направления (А.М. Панкратовой, М.П. Вяткином, Н.М. Дружинным), с одной, и с русскоцентристского направления с другой стороны (А.И. Яковлевым, А.В. Ефимовым, С.К. Бушуевым, Е.В. Тарле, П.П. Смирновым).

В газете «Правда» в 1950 году была опубликована статья о труде Е.Бекмаханова. В этом же году его исключили из партии. Ему запретили работать в университете. Позже его лишили всех ученых степеней и всех званий. Но Е. Бекмаханов не сдавался. Он продолжал бороться за право преподавания, и прошел немало инстанция. Сначала его направили в Нарынкольский район Алматинской области. Затем перевели в село Новотроицк в Шуйском районе Джамбульской области. 5 сентября 1952 года Е.Бекмаханова арестовали в Новотроицке и привезли в Алма-Ату. Следствие велось три месяца. Ермухана запугивали и оказывали постоянное давление.

Суд состоялся 2 декабря 1952 года. Согласно статье 58-10 части 2 УК суд приговорил Ермухана Бекмаханова к 25 годам заключения в исправительно-трудовом лагере. После этого ученого отправили в г. Бодайбо Иркутской области.

В судьбу ученого вмешались коллеги из Москвы. Прежде всего, Анна Михайловна Панкратова. Она лично обратилась к Н. Хрущеву. Хрущев тут же дал указание Генеральному прокурору СССР Руденко доставить арестованного в Москву. 16 февраля 1954 года на Ермухану вручили справку о прекращении дела.

В заключении хотелось бы сказать, что роль Анны Михайловны Панкратовой в становлении и развитии исторической науки велика. Она являлась человеком, писавший историю о времени, в котором жила. Историки ведь тоже люди и продукты эпохи. Они здесь растут, воспитываются и учатся.

Список литературы

1. Сидорова Л.А. Историки России. Биографии. М.: РОССПЭН, 2001 С. 685-690.

2. http://ru.encyclopedia.kz/index.php/Панкратова,_Анна_Михайловна
3. Бранденбергер Д.Л. Указ. работа. В кн.: Государство наций... – С. 346.
4. Шоинбаев Т., Айдарова, Якунин А. За марксистско-ленинское освещение вопросов истории Казахстана. –// Правда, 26 декабря.
5. Бадя Л.В. Академик А.М.Панкратова - историк рабочего класса СССР. М., 1979.
6. История Казахской ССР с древнейших времен до наших дней. Под редакцией М. Абдыкалыкова и А. Панкратовой. – Алматы: КазОГИЗ, 1943. – 660 с.; История Казахской ССР с древнейших времен до наших дней. Второе издание, исправленное и дополненное. Т.1. Под общей редакцией И.О. Омарова и А.М. Панкратовой. –Алма-Ата: КазОГИЗ, 1949. Т.2.
7. <https://e-history.kz/ru/contents/view/368>
8. Дружинин М.Н. Воспоминания об А.М. Панкратовой // «Избранные труды. Кн. 4. Воспоминания, мысли, опыт историка». Интернет ресурс <http://rmebrk.kz>

ТОРҒАЙ ӨңІРІ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ ӘДЕТ-ҒҰРЫП САЛТ-ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ЭТНО-МӘДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (XIX ҒАСЫРДЫҢ ОРТАСЫ - XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ МАТЕРИАЛДАР НЕГІЗІНДЕ)

Сыздықова Асыл, «Тарих» мамандығы 4 курс студенті
 Ғылыми жетекші: PhD докторы **Байдалы Рауан Жомартұлы**
 Қостанай мемлекеттік педагогикалық университеті

Қазақстан – қазақ елінің ата – мекені. Өскен жері, өзен-көлі, тау мен тасы, ну орманы бірігіп бір тұтас мекенді құрайды. Осы мекенді келер ұрпаққа аманат етіп кеткен біздің ата-бабаларымыздың өткен өмірі, кешкен тіршілігі бізге аңыз әңгімелер мен жырлар арқылы жазылып қалған. Байтақ елдің кешегі жаугершілік замандардан аман-есен қалуы перзенттерінің даналары мен дараларының ерен еңбегі мен көрегенділігі мен білімділігінің арқасы. Атамекен ата-баба мекені қазақ тарихынан кішкентайда болса өзіндік орын алған қарт Торғай елінің тарихы тереңде жатыр. Торғай қаласы – ұлы даланың төсіне таққан алқасы, тарихтың алтын сандығы іспеттес. Онда халқымыздың сұлу тарихы сақтаулы. Бұл дала ықылым дәуір даласы қарт Торғай даласымен жалғасып жатыр. Осындай тарихы тереңде жатқан Торғай өңірінің тарихын зерттеуде қазақ зерттеушілерінің еңбегі зор. Солардың бірі сол өңірдің тумасы, ең алғаш «Бір Аллаға сыйынып, кел, балалар, оқылық», - деп дала қоңырауын қаққан ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин [1, 32 б.].

Ол өзінің біраз еңбектерін қазақ халқының салт-дәстүрлерінің ерекшеліктерін зерттеп этнографиялық очерктер жазуға арнады. 1870 жылы Ресейдің география қоғамының Орынбор өлкетану бөлімшесінің тапсыруы бойынша ол «Орынбор ведомствосы қазақтарының өлген адамды жерлеу және оған ас беру дәстүрлерінің очеркі» мен «Орынбор ведомствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрлерінің очерктері» атты екі еңбегін жазып тапсырды. Бұл еңбектер орыс қауымына қазақ қоғамының әр алуан тұрмыс-салт ерекшеліктері туралы түсінік берген тұңғыш жазба еңбектер еді. Бұл зерттеу мақалалар оның қазақ өмірінде елеулі орын алатын салт-дәстүрлерді жетік білетін, сол ғұрыптардың елдің тұрмыс-тіршілігіне, діни салт-санасына қарым-қатынасын жете бағалайтын білімдар кісі екенін айқын танытады [2, 25 б.].

Торғай өңірінде мекендейтін ру-тайпалардың құрылымы мен олардың әр кезеңдегі мекені, қонысы, бөлісі туралы деректер М.С. Мұқановтың “Қазақ жерінің тарихы” еңбегінде кеңірек айтылады. Кейін Х.А. Арғынбаев, М.С. Мұқанов, В.В. Востров біріккен авторлығымен жарық көрген “Қазақ шежіресі хақында” еңбекте ішінара толықтырулар қамтылған. Онда Торғай облысы 1868 жылы «Уақытша далалық облыстарды басқару негізінде» құрылып, облыс құрамына Қостанай, Ақтөбе, Ырғыз, Торғай уездері кіргені жайында, сондай-ақ, облыстың негізгі тұрғындарын орта және кіші жүз қазақтары құрағаны,